

"YENİ DÜNYA" NIN BABİL KULESİ (?): ÖZNE-BİLGİ-İKTİDAR İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA SİBER UZAY VE ÖZGÜR BİLGİ SORUNSALI ÜZERİNE*

Bülent Akkuş

İstanbul Üniversitesi
İktisat Fakültesi
Doktora Öğrencisi

Öz

Yaşantımızın ayrılmaz bir parçası haline gelen teknolojinin tarihte görülmemiş bir ivme kazandığı günümüzde, insanlık tarihinin bugün ulaştığı noktaya gelmesinde incelenmesi gereken konuların başında, belki de onun ürettiği yeni bir yaşam alanı olarak siber uzay gelmektedir. Bilişim devriminin insanlığı getirdiği çağın daha önceki çağlarla arasındaki farklılıkların ve benzerliklerin analiz edilmesi ve durumunun ve geleceğinin değerlendirilmesi sosyal bilimcilerin önünde duran temel konulardan biridir. Fikirleri ve eserleriyle çağımıza ışık tutan düşünürlerden Michel Foucault'nun bilgi-iktidar bütünleşmesi sorunsalına söylemler temelinde getirdiği yaklaşım, kuşkusuz sosyal bilimlerin ve insanlığın tarihinde iktidar ve doğal olarak özgürlük sorunsalının analiz edilmesi açısından bir dönüm noktası niteliğindedir. Bu noktada, insanlık için "yeni bir dünya" konumunda bulunan siber uzayın söylem-bilgi-iktidar sorunsalı temelinde değerlendirilmesi ve bu bağlamda, bünyesindeki avantaj, dezavantajların, önündeki engellerin, fırsatların ve tehditlerin analiz edilmesi gerekliliğinin bulunduğunu düşünmekteyiz.

Anahtar Sözcükler: Bilgi-İktidar İlişkisi, Michel Foucault, Özgürlük, Siber Uzay, Söylem-Bilgi-İktidar Sorunsalı

The Tower of Babel of "The New World" (?): On the Problematique of Cyberspace and Free Information in the Context of Subject, Knowledge and Power

Abstract

In today's world, where technology, now an integral part of our life, has gained on unprecedented momentum, cyberspace, probably a new space of life created by technology, stands on the top of the issues to be investigated regarding the development of the history of humanity down to its current state. One of the fundamental issues social scientists need to tackle is the analysis of the differences and similarities between the current period of the Information Age and the previous periods, and assessment of its current state and future. The approach of Michel Foucault, an intellectual whose ideas and work have shed light on our era, to the integration of knowledge and power, is undoubtedly a turning point for the investigation of the history of social sciences and the problematique of power and freedom in the history of humanity. At this point, we believe that it is necessary to examine the cyberspace, which can be regarded as "a new World", on the basis of the discourse, knowledge and power problematique. Accordingly, advantages, disadvantages it has, obstacles, opportunities or threats it is faced with should be investigated.

Keywords: Knowledge-Power Relationship, Michel Foucault, Freedom, Cyberspace, Discourse-Knowledge-Power Problematique

* Makale geliş tarihi: 10.08.2015
Makale kabul tarihi: 26.04.2016

“Yeni Dünya”nın Babil Kulesi (?): Özne-Bilgi-İktidar İlişkisi Bağlamında Siber Uzay ve Özgür Bilgi Sorunsalı

Giriş

Özgürlük, bireyin yaşam süreci boyunca ulaşmak istediği en yüce olgulardan birini teşkil eder. Öyle ki, insanlık tarihi için de teorik düzeyde tezahür eden tartışmaların yanında pratik düzeyde de mutlak özgürlük ideasına ulaşma çabası ve önündeki engel ve çelişkilerin çatışmasının tarihidir diyebiliriz. Kuşkusuz “özgürlüğüne” kavuşmak ve bununla hem zihinsel hem de fiziksel olarak “mutlu” bir yaşam sürdürmek isteyen birey, her zaman bu ideal durumla çelişik ya da karşıt olguların varlığını da kabul ederek ve bu olguları da yaşam denkleminin içerisinde konumlandırarak yaşama durumunda kalmış ve/veya bırakılmıştır.

Bireyin zihin dünyasını içten dışa doğru incelediğimizde; onun başka bir ihtiyacı olan “güvenli yaşam” ihtiyacı hem bireyin kendi rızasıyla özgürlükleri önüne koyulan bir engel hem de devlet gibi dışsal aktörler tarafından bu ihtiyacın zaman zaman manipüle edilmesiyle önüne koyulan bir “gerekli kısıtlamalar zinciri”ni bireyin yaşamına yerleştirmiştir. İçsel ve dışsal dinamiklerle özgürlük kavramının karşısına bir argüman olarak konulan ya da en azından pratik düzeyde özgürlükçü yaklaşımlar ile karşıt uygulamalar içeren güvenlik ile özgürlük arasındaki çelişki teorik düzeyde de düşün hayatının büyük bir kısmını meşgul edegelmiştir (Hançerlioğlu, 1996: 35-41). Ancak, bu tartışmaların daha da temeline indiğimizde bireyi dıştan içe doğru kuşatan, gücünü bireyden alan; ancak bireyi aşan soyut bir olgu olarak kişilik kazanan ve bireyi somut olarak kontrol altına alıp onu yönetme, ona kısıtlamalar getirme, onun hayatını şekillendirme ve üzerinde güç kullanmaya varacak kadar meşruiyet kazanma eğiliminde olan ve bu tarihi çelişkinin bir çıktısı olarak özgün bir ayrıcalık kazanıp hayatları kuşatan bir olgu olarak iktidar olgusu karşımıza gelmektedir (Sayar, 2006: 13-15). Bu noktada, insanın güvenlik ihtiyacını hatta özgürlüklerin korunmasının gerekliliğini kullanıp insanın en temel hakkı olan özgür irade hakkının önünde “üstün bir güç” olarak beliren iktidar kavramının kaynaklarını incelemek gereklidir. İktidar olgusunun tarihi de özgürlük olgusu kadar eski olmakla birlikte iktidarın kaynakları tarih boyu farklılıklar, değişimler ve çeşitlilikler göstermiştir. Bugün bile iktidar olgusunun farklı toplumlarda ya da analiz düzeylerinde farklı kaynaklarını ve tezahürlerini görmek mümkündür.

Bu çalışma, iktidar-özgürlük çelişkisi bağlamında sosyal bilimlerin, aydınlanma sonrası modern toplumda bilimsel bakış açısının ve araçsal aklın yükselişe geçişi ve toplumsal hayatın ve üretim ilişkilerinin merkezine oturması olgusu etrafında şekillenen söylem-bilgi-iktidar ilişkisi tartışmasını temel alarak hareket etmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın ilk bölümünde, özne-bilgi-iktidar sarmalının teorik ve felsefi altyapısının oluşturulması ve güncel tartışmalara zemin hazırlanması amaçlanmıştır. İlk bölüm üzerine temellenen ikinci bölümde, günümüz yaşantısının en temel unsularından biri konumunda bulunan ve sosyal bilimlerde toplumsal yaşantımızdaki konumu itibariyle çokça tartışma konusu haline getirilen ve bizce felsefi bir bakış açısıyla analiz edilmesi gerekli görülen internet ve siber uzay olgusunun tanımı, anlamı, gelişimi ve yarattığı ortam hakkında bir değerlendirme yapılacaktır. Öyle ki, yaşantımızın ayrılmaz bir parçası haline gelen teknolojinin tarihte görülmemiş bir ivmeyle değişim ve gelişim gösterdiği günümüz dünyasında adeta maddi dünyadaki bireylerin, devletin, devlet-dışı, devlet-üstü, devlet-altı aktörlerin, şirketlerin ve diğer toplumsal öznelerin doğrudan taşındığı sanal, yeni kurulan bir “dünya” olarak siber uzayın toplumsallığı ve maddi dünyamıza etkileri incelenmeye, analiz edilmeye ve tartışılmaya değer bir konumdur. Bununla birlikte onun yarattığı dünyada oluşan sorunlara ilişkin çözümler üzerine düşünmek ayrıca değer arz etmektedir.

Bu noktadan hareketle çalışmanın üçüncü bölümünde, Foucault’daki özne-bilgi-iktidar ilişkisi kavramsallaştırması, bu alanın yeni ortamı olarak görülebilecek olan siber uzay bağlamında ele alınacaktır. Öyle ki, siber uzayın George Orwell’in “1984” adlı romanında geçen gözetim olgusu bağlamında ve Foucault’nun “Panoptikon”¹ kavramı çerçevesinde özgürlüklere kısıtlama

1 Panoptikon, İngiliz filozof ve toplum kuramcısı Jeremy Bentham’ın 1785 yılında tasarlamış olduğu hapisane inşa modelidir. Tasarımın konsepti gözetlemeye izin verir. Şöyle ki, bütünü (pan-) gözlemlemek (-opticon) anlamına gelen bu tasarım birkaç katlı tek odalı hücrelerden oluşan bir halka üzerine kuruluydu. Her hücre bu halkanın iç kısmına açıktı ve halkanın dış cephesindeki duvarda birer pencere vardı. Halkanın ortasında tutuklulardan tamamen saklanmış konumdaki gözlemcilerin kaldığı bir nöbet kulesi yer almaktaydı. Panoptikon’un temelinde yatan ilke, tek odalı hücrenin içindeki sakine saklanacak hiçbir yer bırakmaması, buna karşılık dış cephedeki duvarın penceresinden gelen dış ışığın kuledeki nöbetçilere tutuklunun her hareketinin bir silüetini izleme olanağını sağlamasıydı. Bentham’ın yaklaşımına göre, gözlemlenen her yanlış davranışının ceza getireceğini bilen, ama davranışlarının aslında ne zaman gözlemlendiğini bilmeyen mahpusun, aklını başına toplayarak her zaman izleniyormuşçasına davranmaktan başka seçeneği yoktu. Böylece mahkûm bizzat kendi hareketlerini kollamak durumunda kalacaktı. Bentham (1995: 29-95), Panoptikon’u “bir üst aklın, gücü elde etmesinin yeni bir modeli” olarak ifade etmiştir.

getirecek bir araç olarak kullanılması anlamında bir “gözetim toplumu” oluşturma analogisi üzerine çalışmalar yapılagelmiştir. Fakat, bizim bu noktadaki amacımız, yine özne-iktidar-özgürlük bağlamında siber uzayın durumunu incelemek; ancak, bu durumu siber uzayın bir söylem üreticisi, bilgi kaynağı ve “doğruyu bulmanın yeni aracı” olarak konumlandırılması durumu üzerinden okumak ve özgürlük-iktidar olgusunun bu “yeni dünya”daki çelişmesine farklı bir açıdan bakmaktır. Bu aşamada, Foucault’nun paradigmasını paylaştığımızda, siber uzayda iktidar kavramını bilgi ve bilgi formlarıyla ilişkilendirilmiş söylemler çerçevesinde ele almak gerekecektir.

Çalışma, bu noktada, konu üzerine tartışmayı siber uzaya taşıma amacını gütmektedir. Başka bir deyişle, Foucault’daki özne-bilgi-iktidar ilişkisi bu alanın yeni ortamı olarak görülebilecek olan siber uzayda ele alınacaktır. Bir bilgi edinme ve söylemler dünyası olarak yaşadığımız dünyanın yeni bir versiyonu olan siber uzayda bilginin kavramsallaştırılması, araçsallaştırılması ve iktidar yaratma aracı olarak dünyevi iktidarılarıyla organik bir bağ kurması noktasında inceleme yürütülecektir. Çalışmanın temel tezi, özgürlük yaratma potansiyeline sahip olmasına karşın gelinen noktada siber uzayın bir hazret, bir kutsal bilgi kaynağı haline getirilmiş olduğudur. Bu şekilde olduğu andan itibaren insanlık, yeni bir iktidar üreten döngünün içine sokulmuştur. Siber uzayın bu şekilde özgürlük üretmesinin yapısal olarak mümkün olup olmadığı konusu çalışmanın sorunsallaştırdığı bir diğer temel konu olacaktır.

Siber uzayın bu şekilde ele alınmasının ardından, çalışmanın son bölümünde, bu yeni ortamın aktörleri ve bu aktörlerin ortama ve dolayısıyla gerçek dünyaya etki edebilme potansiyeli bağlamında sanal dünyanın gerçek dünya ile girift ilişkileri göz önünde tutularak asimetrik yapısı çerçevesinde bilgi-iktidar sorunsalına nasıl bir çözüm getirme potansiyeli olduğu ve aktörlerin küresel internet kaldıraç kuvvetiyle desteklenen etkileri bağlamında nasıl demokratik ve özgür bilgi üretme ortamına dönüşebileceği ve tarih boyunca bilgi üretim mekanizmalarına ve toplumlara nasip olmamış bir “özgür bilim”-“özgür düşünce”-“özgür birey” ortamına nasıl evrilebileceği önündeki engeller de tartışılarak, onun bu küresel devrimci ve yeniliklere imkan sağlayan potansiyeli çerçevesinde yorumlanacak ve değerlendirilecektir.

Bu amaç doğrultusunda, çalışmada, eleştirel bir bakış açısıyla özne-bilgi-iktidar bağlamında kapsamlı bir siber uzay analizi yapmak adına “eleştirel gerçekçilik” metodolojisi kullanılacaktır. Buna göre, eleştirel gerçekçiliğin en temel varsayımlarından biri, olay ve olguların ardında yapılanmış, derinliği ve katmanları olan bir gerçeklik olduğu ve bilimin amacının bu gerçekliği ortaya çıkarmak olduğu fikridir. Buradan hareketle, eleştirel gerçekçilik, kapsamlı bir yapı analizi yapma fırsatı sunar. Böyle bir çerçeve içinde, farklı zaman/mekân bağlamlarında ortaya çıkmış yapıların hiyerarşik güçleri ve etkileşimlerini incelemek; dolayısıyla mekânsal farklılıkları açıklamak olanaklı olmaktadır.

Bilginin temelini ve konusunu oluşturan yapılar, mekanizmalar ve ilişkilerden hareketle, biz de çalışmamızda var olan siber uzayda bilgi-iktidar olgusunun, söylem yaratma, iktidara kaynak olan bilgi üretimi ve özne-iktidar ilişkisi gibi unsurlarını ve buna içkin güçleri araştıracağız. Eleştirel gerçekçiliğin nedensellik anlayışı da, bize daha elverişli bir alan sunmaktadır. Buna göre, pozitivistin belli deneyler yaparak ulaştığı düzenliliklere ve nedensel yasalara karşın, eleştirel gerçekçilik, gözlemleyemediğimiz halde etkilerini hissettiğimiz toplumsal yapılar kadar; fikirlerin, kuralların, söylemlerin de nedensel güçlerinin olabileceğini öngörür. Pozitivistlerin öngördüğü gibi toplumsal hayatın fikirler, kurallar, normlar ve söylemler üstüne inşa edilmiş olması bunlara nedensellik atfedilemeyeceği anlamına gelmez. Bu çerçevede, siber uzay ortamındaki iktidar sarmalı ilişkilerinin arkasındaki nedensellik de birbirleriyle etkileşim içinde olan birçok mekanizmaya bağlıdır. Zaman ve mekândan arındırılmış mutlak bilgi öngörmeksizin, nedensel güce sahip yapıları ve birbirleriyle ilişkili nesne ve pratikleri keşfederek kapsamlı bir araştırma yapılabileceği inancıyla, siber uzay ortamındaki farklı değişkenler ele alınabilmektedir. Ayrıca, siber uzaydaki yapıyı oluşturan farklı aktörlerin - analiz düzeyine göre, birey, kurum, ülke ve benzeri- söz konusu yapıyı değiştirebilme potansiyelleri de bu yeni ortamdaki değişimleri anlamak adına önemli olacaktır

1. Madalyonun İki Yüzü: Bilgi-İktidar Bütünleşmesi

Denis Diderot'nun tarihsel çözümlemesinden yola çıkan Jean Jacques Rousseau, ilk modern insanı "...bir toprak parçasının etrafını çitle çevirip 'Burası bana aittir' diyebilen ve kendine inanacak ahmakları bulan ilk insan..." (Rousseau, 1968: 131-132) olarak tanımlayarak sadece aydınlanma öncesi skolastik ve teolojik söylemin egemen olduğu Orta Çağ'dan aydınlanma sonrası Modern Çağ'a geçiş yapan insanlığın modernite temelindeki varoluş ilişkilerini tanımlamamış aynı zamanda tarihin süzgecinden geçen bir tespitin tüm insanlık tarihine ışık tutmasına vesile olmuştur. Öyle ki, ilk modern insana ilişkin bu tanımlama, aslında iktidarın yapısı ve sosyal ilişkilerde söylemin gücü üzerine yapılmış erken bir çözümlerdir.

İnsanlığın ilk gününden itibaren iktidar ilişkileri ve yöneten-yönetilen ayrımı sosyal bilimlerin de incelediği üzere toplumsal yapıların ve değişimlerin temelinde yer almıştır. İlk Çağ'ın köleci ekonomilerinin ve ilkel toplum yapılarının pratikte tezahür eden iktidar ilişkilerinden Orta Çağ'ın teolojik söylemler ve skolastik düşünce yapısı temelli feodal üretim ilişkilerine kadar incelediğimizde büyük resim bize temelde değişmeyen bir mantığı gözler önüne sermektedir. Bu mantık, iktidarların hangi yolla ortaya çıkmış olurlarsa olsunlar var olabilmek ve iktidarlarını sürdürebilmek için rıza inşa etmeye duydukları

ihtiyaçtır (Becermen, 2014: 240-241). Öyle ki, bir kralın güçlü ve kalıcı iktidar sahibi olduğuna ya da bir firavunun tanrısal güçlere sahip doğuştan bir yönetici olduğuna dair inanç ve rızanın olmadığı bir toplumda bir kral ya da firavun aciz birer insandan başka bir şey değillerdir. III. Napolyon'un, Napolyon Bonaparte'nin kendisine yönelttiği eleştiri üzerine söylediği "kılıçlarla her şeyi yapabilirsiniz; ama üstüne oturamazsınız" sözü aslında iktidarın inşasına yönelik bu çözümlemeyi anlatan en güzel sözlerden biridir. Orta Çağ'da feodal üretim ilişkilerinin ve Kilise'nin teolojik kaynaklı otoritesinin varlığını bu bakış açısı üzerinden analiz ettiğimizde, dahası Orta Çağ'ın üretim ve iktidar ilişkilerinin yıkılıp yerine gelen "modern" iktidar yapılarına ve kapitalist üretim ilişkilerine geçişi analiz ettiğimizde bu tarihsel gerçeklikle karşı karşıya kalmaktayız. Öyle ki, burjuva sınıfının güçlendiği, feodal yapıların çözüldüğü ve gücün sınıfsal olarak el değiştirdiği bir çağda insanlık tarihsel bir değişime de tanıklık etmiş oldu. Hakim üretim ilişkilerinin ve egemen sınıfların devrimsel olarak değişim gösterdiği bir çağda, insanlık, asırlarca egemen olan ve iktidarlara sorgulanmayan ve doğuştan seçilmiş olduğuna (Ağaoğulları ve Köker, 2004: 192) inanılan soylular sınıfının yok oluşuna ve onların iktidarının temel söylem üreticisi olan Kilise'nin güçten düştüğüne ve toplumsal iktidardan dışlandığına tanık oldu. Yeni iktidarın yeni söylemlere ve iktidar kaynaklarına ihtiyacı oluştuğunda eski yapılar, söylemler ve iktidar kaynakları güçten düşerek tarih olurlar. Eski egemenlere kaynak ve referans oluşturan ve bu yolla bireyler üzerinde sorgulanamaz bir otorite kuran kiliseye getirilen eleştiriler ve onu "yol gösterici büyük" olmaktan çıkaran tepkiler ilk olarak Yeni Çağ'ın "modern" aydınlarından geldi. Bu durum, ekonomik egemenliğe sahip olan ve siyasi egemenliğe de sahip olmak isteyen burjuva sınıftan da destek gördü. Bazı coğrafyalarda devrimsel bazılarında ise evrimsel olmak üzere değişim başlamış ve Aydınlanma Çağı insanlığı yeni bir noktaya, Modern Çağ'a taşımıştı.

Bilimin, rasyonel düşüncenin ve araçsal aklın hakim olduğu modern dönemin temel iddiası, bireyin özgürleşmesini ve bilimsel gerçekliğin meydan bulduğu bir toplumsal alanın yaratılmasıydı. Kuşkusuz, bu noktada, Kilise'nin otoritesinden ve geçirgen olmayan sınıflı toplum yapısından özgürleşmenin söz konusu olduğu inkar edilemez bir gerçektir (Ağaoğulları vd., 2009: 29-42). Ancak, Nietzsche'nin ve daha sonra diğer post-modern filozofların modernizme yönelttiği eleştiriler, onun özgürlüğe yol açan bir "kurtarıcı" değil; yeni bir iktidar alanı yaratan yeni bir form olduğu noktası üzerinden şekillenmiş ve sosyal bilimlerin tarihsel arka planından da yararlanan temel bir tartışma konusu haline almıştır.

Aydınlanmacı aklın eleştirisi Kant'tan Nietzsche'ye, Nietzsche'den post-modern düşünörlere kadar sosyal bilimlerin temel tartışmalarından birini teşkil etmiştir. Öyle ki, dogmatizmin hakim olduğu ve skolastik düşünce yapısının

teolojik kaynaklı iktidarlara yol verdiği Orta Çağ ortamı ile aydınlanmanın getirdiği dönüşüm ile bilimsel bakış açısının hakim olduğu, iktidar biçimlerinin değiştiği ve toplumsal dönüşümlerin yaşandığı aydınlanma sonrası Modern Çağ’ın yaşam alanının kuşkusuz ciddi farklılıkları bulunmaktadır. Kapitalist üretim ilişkilerinin ve modern anlamda devlet otoritelerinin dünyasına varan insanlık yeni bir iktidar sarmalıyla karşı karşıya kalmıştır. Ancak, bu sarmalın “yeni” olmasının yanında geçirdiği söylenen “değişim”in içerisinde bir illüzyon da filozoflar tarafından fark edilmiştir. Bu iktidarın biçiminde ve kaynaklarının görüntüsünde değişim olmasının yanında “mantığının” aslında değişmediği tespitidir. Öyle ki, doğrunun işaret edicisi, akli otorite ve fikirsel rehber olarak Kilise ve dini argümanların iktidara kaynak tesis ettiği çağdan çıkıldığında insanlık kendine yeni bir yol gösterici, fikirsel rehber, “kutsal” bir doğru kaynağı bulmuştur. Bu, artık bilim ve aydınlanmacı akıldır. Bu durum, Modern Çağ’ın kendine özgü “sorgulanamaz” iktidar sorunsalını yaratmıştır. Aktörler ve yapılar değişmiş; ancak iktidarın mantığı ve çalışma mekanizması bu çağda da değişmemiştir.

Descartes’ın “düşünüyorum; o halde varım!” (Descartes, 1986: 146) deyişi aslında dünyanın nasıl bir çağ içine girdiğinin anlaşılması noktasında bir slogan gibiydi. Modernizmin ve modern bilimin babası olarak görülen Descartes’in bu sözü, kendisinin yaptığı düşünsel bir deneyin sonucunda ortaya çıkmıştır. Önce bir bedeninin olmadığını ve görünmez olarak etrafta dolaştığını hayal etmeye çalışan Descartes, zor da olsa bunu başarabildiğini görmüştür. Daha sonra bedeninin olduğunu; ancak, aklının olmadığını hayal etmeye çalışmış; ancak, başaramadığını görmüştür. Descartes, her şeyi anlamamıza yarayacak akıl olmadan bedenin fonksiyonlarını hayal etmenin bile gerçekleştiremeyeceğini vurgulamıştır (Descartes, 1986: 146-148). Akıl olmadan hayal de olmazdı. Bu noktaya kadar herkes rahatlıkla ulaşabilirdi. Ancak, bu noktadan sonra Descartes’ın vardığı sonuç ise dahiyanedir:

“Aklımda her şeyin aslında var olmadığını hayal edebiliyorum; ancak, şu anda hayal eden bir adam olarak ben aklımın olmadığı bir hayal kuramıyorum. Öyleyse çevredeki her şeyin bir illüzyondan ibaret olabileceği ve gerçekte olamayacağı ihtimaline sahipken düşünen bir insan olarak benim düşüncelerimin ve hayallerimin içinde bulunduğu akıl, benim tarafımdan düşüncemde yok edilemiyor ve onun bir yanılsama olduğunu düşünemiyorum bile. O yanılsama ihtimallerini ve düşüncelerimi içinde bulunduran bir yapı olarak hiç yoktan bunları ve kendi yok edilemezliğine sahip bir yapı olarak gerçekliğini koruyor. Öyleyse, her şey bir illüzyondan ibaret olsa bile aklın kendisinin bir illüzyon olduğu bir durumda ben de yokum. Ancak, aklın kendisinin yok olduğu bir durum şu an burada duran benim tarafımdan düşünülemez bile. O halde, akıl ve düşünce gerçektir. Sadece bir akıldan ibaret dahi

olsam ben de gerçeğim. Düşünüyorum; o halde varım!” (Descartes, 2008: 16).

Bir olgunun bu kadar kutsandığı ve kayıtsız şartsız doğru kabul edildiği durum insanlık tarihi için yeni bir deneyim değildir. Ancak, yeni olan artık “gözle görülür” olarak çok güçlü bir hayat yönlendirici olarak karşımızda duran rasyonalizm ve bilimdir. Bu noktada, gözle görülür dememizin sebebi, Modern Çağ’ın “görmenin zaferi” olarak adlandırılan bir dönem olmasıdır. Öyle ki, artık insanlar gözüyle gördüğünü doğru kabul etmektedir ve bu durum Orta Çağ’ın dini kurumlarından duyduğu ya da hissiyata dayanan inancının şekillendirdiği “doğru”yu kabul eden insan tipinden kesin bir kopuşu ifade eder. Bu durum, mutlak bilimin maddeci determinist ve ampirik özelliklerinin sosyal alanı inşa etmesine yol açmıştır (Arslan, 1999: 68). Modernizm, bunun teoride alt yapısını hazırlarken pratikte de tesisini gerçekleştirmiştir. Bu durum, teolojik kaynaklara sahip gücünü Tanrı’dan alan iktidarın tahakkümünden kurtulmayı ve “özgürleşmeyi” getirmiştir. Ancak, bu durum kendi içinde görecelidir. Modern dünyanın kimlere ne anlamda özgürlük getirdiği, kimlere getirmediği üzerine bir tartışma başlatmıştır. Orta Çağ’ın dogmatik düşünce yapısından “özgürleşen” insanlar ilk iş olarak bilimsel bakış açısını kutsamaya koşmuşlardır. Yeni bir bilgi türü, yeni bir toplumsal hayat, yeni üretim ilişkileri, yeni söylemler ve bu söylemler üzerinde “doğrunun yeni belirleyicisi” olarak yeni bir iktidar sarmalı tesis etmiştir. Bu noktada, Aydınlanma düşüncesinin yeryüzüne getirdiği reformdan bahsetmek gerekir. Aydınlanma düşüncesi, bilimsel ve felsefi düşün hayatında yaşanan gelişmelerin bütüncül bir hareket halinde siyasal, toplumsal, ekonomik ve kültürel alana etki etmesi ile çağı değiştirecek bir akıma dönüşmüştür (Türköne, 2007: 483-496). Orta Çağ’ın feodal temelli iktidar mekanizması, geç Orta Çağ döneminde yükselişe geç ve sırayla ekonomik ve siyasi iktidarı ele geçiren burjuva sınıfı tarafından bertaraf edilirken, kuşkusuz Orta Çağ’ın dini temelli hakim düşünce sistemi de bir üst yapı ögesi olarak ayakta kalamazdı. Aydınlanma düşüncesi bu anlamda bu tarz teolojik ve skolastik düşünce yapısını temelden sarsmış ve çağın sonunda egemenliğini ortadan kaldırmıştır. Bu anlamda Aydınlanma düşüncesi, rasyonel tercihleri, akli, bilimi ve deneyselliği başat yol göstericileri olarak doğrulamaktadır (Türköne, 2007: 487-489). Bu noktada, inanç gibi soyut kavramlara dayalı ve gözle görülüp varlığı kanıtlanamayan iktidar mekanizmalarının toplumsal yaşamı şekillendirmemesi gerektiğini savunan anlayış, gözle görülebilen, test edilebilen, doğruluğu bilimsel parametrelerle ölçülebilen ve gerçekliği kanıtlanabilen olguların bireyin hayatında yolunu aydınlatıcı olabileceğini ve aklın ve bilimin süzgecinden geçmeyen hiçbir olgunun doğruluğundan emin olunamayacağını savlamıştır (Cevizci, 2000: 30-31; Hampson, 1991: 21). Kuşkusuz bu düşünce tarzı bir “çağ değiştirici” devrimsel bir manzarayı insanlığın önüne koyarken, akli ve bilimi insanlığın

yeni “doğruyu söyleyicisi” ve yol göstericisi konumuna getiren anlayışın düşün hayatında etkili olması kısa bir sürede olmadığı gibi tek bir düşünür ya da bilim insanı tarafından ortaya konmamıştır. Yüzyılları içeren ve birçok düşünürü kapsayan bir bilimsel gelişme ve fikir birikiminin, köhneleşmiş ve zamanını doldurmuş bir düşünce yapısını tarihin mezarlığına gönderen Aydınlanmacı düşünce anlayışı, aslında sadece bilimsel bir gelişme ve birikimi değil genel olarak hayatın her alanında bir değişimi ve yeniden belirlenimi ifade eder. Bu anlayışın kodları hayatımızın her alanına etki ederek denklemleri yeniden kurmamıza olanak sağlamıştır. Mutlaka ki ilahi varlıklara olan inançlar bireyler ve toplumlar düzeyinde devam edegelmiştir ancak din temelli düşünce yapısının ve siyasetin toplumlar üzerinde belirleyiciliği ve düzenleyici iktidarı yıkılmış, seküler bir siyasal iktidar modeli ortaya çıkmıştır (Hampson, 1991: 21-26). Bu anlamda iktidarın kaynağı artık gökyüzündeki Tanrı ve uygulayıcıları onun yeryüzündeki aracılığı soylular değil, akli ve iradesiyle doğruyu araştıran, bulan ve kendi için en doğrusunu yine kendisi bilen bireyin kendisidir. Bu anlayış burjuva sınıfının egemen olduğu yeni modernist düzenin başlangıç kodudur. Ancak bu durum, aklın ve bilimin “kutsal bilgi kaynağı” olduğu sorgulanamaz yeni bir toplumsal iktidar sarmalı yaratmış ve iktidarın kaynağını gökyüzünden yeryüzüne indiren modernist anlayış bir iktidar kaynağını yıkıp kendi içinde yeni bir iktidar tesis etmiş konumda bulunmaktadır.

Modernizme ve bilginin bu şekilde iktidara taban oluşturmaya eleştiriler bu olgunun başlangıcından itibaren çeşitli düzeylerde ve sertliklerde var olagelmiştir. Bu eleştiriler, Orta Çağ düşünce tarzından Modern Çağ’ın düşünce tarzına geçiş durumunda bilginin kaynağı ve elde edilme biçiminin değiştiği; ancak, bilginin iktidar yaratma potansiyelinin ve eğiliminin değişmediğini söylemişlerdir. Bu noktada, Nietzsche, ki post-modern düşünce tarzının kurucularından kabul edilir, “yeni nesil modern rahipler”² (Nietzsche, 1968: 40) olarak adlandırdığı bilim adamları için “cansız bir doğaya sahip bilim adamının talep ettiği şeyin salt iktidardan başka bir şey olmadığını” ve yeni kiliseler olarak gördüğü üniversitelerin “iktidarın yeni kaynakları” olduğunu söyler (Nietzsche, 1968: 59-118). Bu noktada Emile Durkheim ise yeni yol göstericiler olarak bilim insanları için “onlar (üstadlar), köprüleri geçtiler ve Seine Nehri’nin sol yakasına yerleştiler. Kilise’nin vasiliğinden kurtulunca kendi çıkarlarını düşündüler. Çıkarlarını ve düşüncelerini savunabilmek için

2 Friedrich Nietzsche’nin “*The Will to Power*” isimli eserinde kullandığı bu tanım, bilim insanlarının Modern Çağ’daki işlevini bir metafor üzerinden Orta Çağ rahipleri ile karşılaştırmalı olarak açıklama çabasıydı (Nietzsche, 1968: 40). Bu bakış açısı, daha sonra bilimin “yeni bir din” olarak kutsayan ve iktidarını tesis eden modern anlayışa yönelen post-modern eleştirilerin merkezine oturacaktı.

kendi öğrencileriyle birleştiler ve bir lonca, Universitas, oluşturdular” der (Durkheim, 2006: 88-90’dan akt. Takış, 1999: 7).

Modern Çağ filozoflarının modernizme ve bilgi-iktidar ilişkisine getirdikleri bu eleştirilerden etkilenen post-modern düşünürlerin başında gelen Michel Foucault ise çift okuma ve yapı-söküm metodolojisini kullanarak modernizmin argümanlarını boşa çıkaran ve özgün fikir ve tespitleriyle düşün hayatına damga vuran fikirlerini ortaya atmıştır. İktidar kuramlarına ve modern anlayışın eleştirisine yeni bir bakış açısı getiren Foucault, “Deliliğin Tarihi”, “Cinselliğin Tarihi” ve “Hapishanenin Doğuşu” adlı eserlerinde modernizmin geliştirdiği yeni iktidar biçimlerini açıklayarak biyo-iktidar kavramına dikkat çekmiş ve modern iktidarın bireyin bedeni üzerinden bir iktidar ilişkisi kurup, bireylere özgür bir hareket alanı bırakmayacak şekilde tek tek bedenlerine nüfuz eden bir iktidarın ortaya çıktığını söylemiştir. Bu özne-iktidar sarmalında “söylem” kavramına işaret eden Foucault, iktidarın söylemler üzerinden yaratıldığını ve söylemlerin bireyler üzerindeki inandırıcı etkisinin o söylemin sahibine ya da işaret ettiği olguya aslında aslı olmayan bir gerçeklik ve bu gerçekliğe bir inanç tesis ettiğini bu inancın sonucunda da kutsallığı sorgulanamaz bir iktidar yaratıldığını ve bireylerin bilinçaltına ve hayatına bu iktidarın nüfuz ettiğini vurgulamaktadır (Foucault, 2003b: 35-40; Marti, 2014: 173-174). Bu anlamda Foucault’nun düşüncesinde özne, bu iktidar mekanizmaları arasında sıkışmış ve söylemlerle çevrenelerek, söylem-bilgi-iktidar sarmalında kendine alan bulmaya çalışmak durumunda yaşamını sürdüren bireydir. Modern dönemde iktidarın tarihte görülmemiş bir biçimde bedenlere nüfuz eden ve bedenler üzerinde yükselen bir güç mekanizmasına sahip olduğunu savlayan Foucault’ya göre özne, bedeninin ve zihninin üzerinde bu derece hissettiği iktidardan özgürleşmesi gereken ancak her çırpınıştta daha da bu sarmalın içine giren bireylerin kendisini ifade eder (Foucault, 2000a: 237). Bu noktada, Foucault, bilimin kutsandığı modernist anlayışa “post-modern” bir bakış açısıyla eleştiri getirerek, kendi içerisinde söylem yaratan ve söylemin kaynağı olan bilgi olgusunun iktidarın temel besleyici argümanı ve söylemlerin kaynağı haline geldiğini belirtmiştir. Bilginin, yeni üretim ilişkileri, yeni söylemler ve yeni toplumsal yapılar yaratarak, iktidarların meşruiyet kaynağı haline geldiğini iddia ederek “bilginin güç olduğunu” ve bu gücün özneyi tutsak ettiğini vurgulamıştır (Foucault, 2003b: 42). Bu gücün mutlak doğruluk ve gerçeklik iddiası taşıyan söylemlerden kaynaklandığını ifade eden Foucault, buna karşın bu mutlak gerçeklik ve doğruluk durumunun oldukça tartışmalı olduğunu belirtmiştir. Bu noktada, Foucault, bilgi ve güç kavramlarını iki ayrı ve birbirinden bağımsız kavram olarak incelemenin ve değerlendirmenin hatalı olacağını bilgi ve güç kavramlarının birbirini içeren, karşılıklı olarak birbirini var eden bir sarmal oluşturduğunu belirtmiştir (Foucault, 2011: 212).

Foucault’ya göre iktidar bilgi formlarından, disiplinler söylemlerden ve üst anlatılardan bağımsız olamaz. Özne-iktidar ilişkisi bağlamında da bakarsak bilgi öznenin ve iktidardan bağımsız olamaz. Bu noktada, iktidar modernizmde devrimsel bir form değişikliği geçirmiş ve bedenler üzerinde biyo-iktidar disipliniyle bireyler üzerinde iktidar sağlamıştır. Bunu da söylemler, oto-kontrol ve disiplin mekanizmaları ve buyurucu bilgi formları ile içten dışa doğru yayılan, bireyde başlayan ve yine bireyde biten bir iktidar tesisi sarmalı ile gerçekleştirmektedir. Yani bilgi özgürleştirici değil esirleştirici bir yapıya bürünmüştür. Çünkü modern anlamda bilgi nesnel, katı, hakikati savunan ve bireylere üstten buyurucu bir şekilde konuşan bilgidir (Foucault, 2003a: 104-105). Ancak, post-modern yöntembilim ve Foucault’un metodolojisi açısından baktığımızda “öznenin bağımsız nesnel bilgi olamaz” ve “bireyin bilgi üzerindeki öznel etkisi onu zamana ve mekana göre farklı hakikatler doğuran bir yapıda kılar” (Foucault, 2003a: 105-106). Foucault, bu noktada, işi bir adım daha ileri götürür. Bilginin öznelliğini ve her an her yerde tek ve doğru olmaktan acizliğini ifade ederek bilginin aynı zamanda iktidar tipleri tarafından da manipüle edilebildiğini ve bir iktidar aracı olarak kullanılabilirliğini vurgular. Foucault’nun deyişyle, “Filozof ve bilim adamları bilgiyi nesnel kabul edip anlatının içinde çalışmak yerine onun dışına çıkıp onu parçalarına ayırıp bilginin dayattığı sorunlarla uğraşmak yerine verili bilgiyi ve bilimi sorunsallaştırmalı ve onu çözmelidir” (Foucault, 2003b: 173).

2. “Söz”ün Özü: Söylemler Temelinde Bilgi-İktidar Sorunsalı

Foucault, “Özne ve İktidar” adlı eserinde bireyin iktidar sarmalıyla girdiği ilişkiyi tarihsel bir çözümlemeyle kuramsallaştırmaya ve iktidarın tesisinin hangi temeller üzerinde şekillendiğini analiz etmeye çalışmıştır. Bu noktada, söylem kavramına dikkat çeken Foucault, iktidar-bilgi ilişkisi analizinde söylem kavramının oynadığı role vurgu yapmıştır (Foucault, 2000b: 11-24). Foucault’nun söylem kuramı beslendiği tarihsel arka planı da göz önünde bulundurmak kaydıyla düşünce dünyasına önemli yenilikler getirmiştir. Aydınlanma felsefesinin özne-nesne düalizmini merkezileştirmesine karşı olarak Foucault, söylemin hem özneye hem de nesneye ilişkin olduğunu söyleyerek, söylemler ile nesnel arasındaki ilişkiye farkındalık getirmiştir. Ayrıca bilginin ve gücün birbiriyle bağdaşık ve biri olmadan diğersinin olmasına imkan vermeyen yapısına dikkat çekerek bu ikisinin kaçınılmaz olarak söyleme bağlı olduğunu açıklamıştır (Bozdoğan, 2013: 103-104). Foucault, bu noktada, söylemin sonsuz ve kaçınılmaz olduğu konusu üzerinde durmaktadır. Öyle ki, söylem, iktidarların varlığının temeli, bireyler üzerinde algıyı oluşturan bir “dil oyunu” ve iktidarların toplumlar ve bireyler üzerinde gücünün ve meşruiyetinin

yayılmamasını sağlayan bir uzantı ya da bir kanal olduğu düşüncesi bizi söylemin gücüne götürürken onun bu edilgen olmayan yapısını da ayrı bir iktidar ilişkisi analiziyle değerlendirmemizi gerekli kılmaktadır. Akla gelen her şey söylenebilir diyebiliriz; ancak, toplumlar bu anarşik üremeyi bir şekilde denetim altına alma amacı gütmektedirler. Çünkü söylemin iktidar alanı yaratan ya da iktidarlara meşruiyet veren yapısı karşıt bir strateji ile mevcut iktidarı ve güç ilişkilerini çökertmek ve yeni iktidar alanları yaratmak için de kullanılabilir. Öyle ki, Orta Çağ'ın hakim düşünce yapısını ve iktidara kaynaklık eden söylemlerinin, Aydınlanma Çağı'nın akli ve bilimi yücelten ve moderniteyi savunan söylemleriyle çürütülmesi ve yıkılması bu duruma tarihsel bir örnek teşkil etmektedir. Bu tecrübelerden de yola çıkarak toplumlar söylemleri disipline etme ve bireyler üzerinde kurduğu disiplini söylemler üzerinde de kurma ve onu bir iktidar yaratma ve yayma aracı olarak kullanırken kendine yönelen bir silah olmasını da engellemek amacıyla bazı disiplin ve kontrol mekanizmalarına başvururlar. Bu denetim mekanizmalarında birisi yasaklama, yani söylemin doğrudan kısıtlanmasıdır. Bir konuyu tabu haline getirerek ve hakkında konuşulmasını toplumsal adetler ya da hukuki kurallar çerçevesinde yasaklayarak tehdit oluşturabilecek potansiyel söylemleri ve bu söylemler çerçevesinde şekillenecek bilgi ve bilgi formlarını kontrol altına alırlar. Ya da Immanuel Kant'ın "Saf Aklın Eleştirisi"nde belirttiği ve eleştirdiği gibi konuyu, herkesin düşüncesine ve söylem özgürlüğüne açmadan bizim yerimize düşünen ve konuşma yetkisi bulunan uzmanlara devretme davranışına giderler (Kant, 2010: 18-19). Duruşma salonlarında hakimlere, okullarda öğretmenlere, hastanede doktorlara, haber konularından medya uzmanlarına bir "söylem iktidarı" atfederek konuları onların hareket alanı ve konuşma özgürlüğü ile sınırlı tutarak diğer bireyler söz hakkını vermezler. Bu, akli ve uzmanlaşmayı yücelten ve rasyonelliği tesis eden bir eğilim gibi görünmekle birlikte esasen iktidarın yeni bir formda kurgulanması ve konular ve söylemler üzerinde yönetilen kitlelere özgürlük vermeyen ve mevcut iktidar formunu yine bilgi formları ve söylemler üzerinden kurgulayan bir iktidar sarmalını oluşmasına zemin hazırlarken, karşıt söylemleri de kontrol altında tutmaya yaramaktadır. Bu noktada, bir diğer denetim mekanizması ise söylemlerin içerden kuşatılmasıdır. Foucault'nun "seyreltme prosedürleri" dediği durum ise söylemin bazı düzenleyici ilkelere tabi tutularak denetim altında tutulmasını ifade eder (Canpolat, 2005: 106). Seyreltmenin daha az yoğun hale getirmek, süzmek ve arılaştırmak olduğunu belirten Foucault, bunun belli bir konuda anlatılanların inceltilmesi ve söylemin başa çıkılmayan yoğunluğuyla baş edilmesi olduğunu söyleyerek bu yolla disiplinlerin neyin söyleneceğine kendi içinde karar verdiğini ve disiplinlerin kendi söylemlerini oluşturduğunu söylemektedir.

Sözün gücü ve dilin iktidar yaratma ve bu iktidarı kitlelere ulaştırma-aktarma-yayma gücünün göz ardı edilmemesi gerektiği aşıkardır. Foucault’ya göre bilgi söylem üzerinde şekillenen ve söylemi içeren bir form iken iktidar söylem boyunca süregiden bir olgudur. Öyle ki, iktidar ortaya çıkarken söylemler üzerinde yükselir ve varlığını kabul ettirir; iktidarını devam ettirmek, kitlelere yaymak, kabul ettirmek ve meşrulaştırmak için söylemler üretir ve karşıt bir söylem ve güç ilişkileri onu yok edinceye kadar söylemler üzerinde ayakta kalır (Söylemez, 2010: 52-54).

George Orwell’in “1984” adlı distopya romanında toplumu kuşatan mevcut iktidarın kendini söylemler üzerinde inşa etmesi ve Orwell’in böyle bir kurgu ile bu konuya dikkat çekmesi önemlidir. Ayrıca romanda geçen “*Big Brother*” tarafından gözetlenen ve kontrol altında tutulan ülkede, yönetim tarafından her sene yayınlanan “sözlükler”in her baskısında bazı kelimelerin sözlükten çıkarılarak yasaklandığını ve kelime dağarcığının mümkün olduğunca daraltılmaya çalışıldığını görmekteyiz. Bunun sebebi söylemin kontrol altına alınması ve iktidarı tehdit edebilecek potansiyel söylemlerin yayılmasını engellemektir. Romanda mevcut iktidarın bu uygulama ile amacı bir yandan tek kanaldan yaydığı bilgiler ile kendi iktidarını mutlak ve sonsuz kılmak, mümkün olduğunca az kelime ile insanların kalıba sokulması ve düşünmeyen ve konuşmayan “itaatkar kölelere” dönüştürülmesidir. Öyle ki, kelimeler düşünmenin başlangıcıdır. Örneğin, özgürlük kelimesinin varlığından haberdar olunmayan toplumda zamanla özgürlüğün ne olduğu, nasıl bir şey olduğu ve varlığı konuşulmaya unutulacak ve bir daha da düşünülmeyeceği için bilinemeyecektir. Sözler düşünmemizin hem aracı hem de sonucudur. Bu noktada söylemler üretilen amaca ve üreten aktöre göre değişiklik gösterecek şekilde iktidarın hem en güçlü aracı hem de en güçlü düşmanı olma potansiyeline sahiptirler (Orwell, 2000: 259-270).³

Foucault, bu noktada hakikat sistemine dikkat çeker ve söylemin hakikat sistemine göre içsel ve dışsal unsurlarla denetlendiğini belirtir. Yani bir söylem kendi içinde doğru ve tutarlı olabilir ama halihazırda bulunan iktidarın hakikat anlayışına uygun değilse yasaklanmaya ve dışlanmaya maruz kalır. Bu noktada söylemin sonsuzluğuna ön plana çıkararak sonsuza değin iktidara boyun eğmiş ya da ona karşıt oluşturulmuş olmadığını zamana ve mekana göre değişiklik gösterebileceğini ve iktidarın kaynak, araç ve sonucu olabileceği gibi ona karşıt

3 George Orwell’in “1984” isimli bir çeşit distopya kurgusu şeklinde yazılmış olan romanı; iktidar ilişkilerine eleştirel bir bakışla, öznenin özgürlüğünü temele alan bir yaklaşımla, iktidar sarmalında gelinebilecek noktada gerçekleşebilecek iktidar pratiklerini ve öznenin dünyasını, eleştirel ve etkili bir kurgu ile anlatmakta ve düzgün bir üslup ile okuyucuya içeriğini yansıtmaktadır.

bir strateji bünyesinde oluşturulacak yıpratıcı bir güç de olabileceğini öne sürmüştür. Martin Luther King'in kilisenin kapısına çaktığı "95 Tez"ini hatırlatan bu çözümlenme, çalışmamızda siber uzay dünyasına bakışımızın da temelinde yer almaktadır.

3. "Yeni Dünya" Efsanesi: Siber Uzayın Doğası

Bilişim ve iletişim teknolojisi süreç içerisinde tüm insanlığı kuşatacak şekilde gelişme göstermektedir. Nitekim her geçen gün bilişim ve iletişim teknolojisinin kullanım alanları genişlerken buna bağlı olarak kullanıcı sayısı da sürekli olarak artmaktadır. Bilişim ve iletişim teknolojisinde yaşanan bu hızlı ve bazı otoritelerce "devrim" olarak nitelenen gelişmeler sonucunda bu gelişmelerin temelindeki ana unsur olan "bilgisayar" insan için adeta kendini tamamlayan bir obje olarak görülmeye başlanmıştır.⁴ İnsanoğlu çoğu işlemini bilgisayar sayesinde daha hızlı, daha kolay gerçekleştirebilirken; görevlerinin bir kısmını bilgisayara devretmiştir.

Günümüzde bilgisayarların ve bilgisayar temelli teknolojilerin bir şekilde rol oynamadığı insan faaliyeti yok gibidir. İnsanlık için bu kadar önemli bir yer kaplayan bilgisayar teknolojisi internetle bambaşka bir boyuta taşınmıştır. İnternet doğası nedeniyle insan hayatına yeni bir yön vermekte, geleneksel değerlerin değişmesine yol açmaktadır (Gemalmaz, 2011: 1-2). İnternet, geleneksel anlamda toplumsal insanın şekil değiştirerek "dijital insana" dönüşmesine ve fiziksel dünyadan farklı olarak ortaya çıkan, bir o kadar da fiziksel dünyaya paralel olan "siber uzay"da yaşamasına olanak sağlamaktadır.⁵

4 Teknoloji, insanlara sundukları açısından günümüzde insanlar tarafından kutsal hale gelmiştir. Öyle ki, İsveç'te kutsal sembolü "kopyala-yapıştır" olan yeni bir din, Kopimizm dini, ortaya çıkmıştır. "Kopyala" kelimesinden türetilen Kopimizm, içerik ne olursa olsun onun kopyalanarak geniş kitlelere ulaştırılmasını amaçlar. Kilise'nin kurucusu 19 yaşındaki felsefe öğrencisi Isak Gerson'dur. Bilginin bir değer olduğuna inanan Gerson, bilgiyi kopyalamanın en önemli ibadet olduğuna inanmaktadır. İbadetlerinin temeli dosya paylaşımı olan Kopimizm Kilisesi'nin varlığı İsveç Hükümeti tarafından resmen tanınmıştır (George, 2012).

5 İnsanlık adeta iki ayrı dünyada yaşar hale gelmiştir. Bir tarafta sınırları, kuralları belli "gerçek" dünya; diğer tarafta hem fiziksel hem de özgürlük anlamında sınırların bilinmediği, kuralların olmadığı ve sürekli bir risk ortamının bulunduğu siber dünya. Fakat oluşan bu ikinci dünyayı sanal olarak nitelenmek pek gerçekçi değildir. Bu iki dünya karşılıklı olarak etkileşim içindedir. Yakın gelecekte gitgide sanal gerçeklik ölçütüne daha uygun bir melez alanda yaşanılacak ve burada gerçek ile kurmaca arasındaki ayrım niteliğini kaybedecektir (Havuz, 2007: 2); iki dünyanın birbiriyle olan "bağımlılığı" konusunda üç ayrı görüşten bahsedilebilir. Frank Easterbrook'a göre iki dünya birbirinden ayrı düşünülemez. Telif hakları,

Başka bir deyişle, zamansal ve mekansal sınırlamaları ortadan kaldırarak insanların hemen hemen her türlü ihtiyacına cevap verebilen internetin oluşturduğu ve "siber uzay" olarak adlandırılan bu yeni dünya, insanların yıllar boyu alışık olduğu yaşam, bilgi edinme, eğlenme, ticaret yapma, alışveriş yapma gibi hemen hemen hayatın her alanında önemli değişikliklere yol açmıştır. Bu yeni dünya, bilişim ve iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmelerin ve bunların sonucunda ortaya çıkan internetin meydana getirdiği bir dünyadır (Gibson ve Erie, 2006: 97). En genel haliyle siber uzay; fiziksel olarak kablolar, santraller, uydular, radyolinkler, bilgisayarlar, modemler, yönlendiriciler gibi teknik donanımdan, sanal olarak sohbet odaları, kütüphaneler, bankalar ve mağazalar gibi hizmetlerden oluşmaktadır. Bu bağlamda bilişim ve iletişim ağlarının şekillendirdiği siber uzay, bilgisayardan ve bu bilgisayarların etrafında meydana gelen insanlardan oluşan, somut anlamda var olmayan; ama soyut olarak içinde yer alınan bir mekandır.⁶ Nerede başlayıp nerede bittiği net olarak ortaya kon(a)mayan siber uzayın sınırlarını çizmek, bu nedenle çok güçtür. Zira siber uzay artık televizyon, radyo, telefonla da bağlantılıdır.⁷

Sakinlerine çok önemli imkanlar ve fırsatlar sunması nedeniyle kısa süre içerisinde bireyler, ticari şirketler, özel kuruluşlar ve devletler hızla bu yeni dünyaya "taşınmışlardır/taşınmaktadır." Sınırlardan, mesafelerden ve kurallardan muaf olan siber uzay, bu doğasıyla tüm aktörlere inanılmaz bir özgürlük ortamı sunmasına karşın doğası nedeniyle aynı aktörler için büyük tehlikelere yol açabilmektedir. Siber uzayın getirdiği sınırsız özgürlük

pornografi, karalama, kişilik hakları gibi tartışılan konular gerçek dünyada da vardır ve mevcut yasalarla düzenlenmektedir. Mevcut yasal düzenlemeler internet yönetiminde de başarılı olacaktır (Katkin, 2001: 656). Siber uzayın kendine has doğasına vurgu yapan David R. Johnson ve David Post gibi yazarlar ise siber uzayın gerçek dünyadan farklı olduğunu ve siber uzaya özgü düzenlemelerle yönetilebileceğini vurgularlar (Johnson ve Post, 1996: 5). İnternetin kamusal alanla özel alan arasındaki sınırları aşındırdığını vurgulayan Lawrence Lessig'e göre, internet yalnızca internet kamusal alanı tarafından öz düzenleme mekanizmaları ve yazılım kodlarıyla düzenlenmelidir. Devlet bu alana müdahale etmemelidir; bu siber uzayın özgürlük misyonuna zarar verir (Lessig, 2006: 1-9). Başka bir deyişle, Lessig, kullanıcılar tarafından geliştirilen yazılım kodlarının teknolojiye uyarlanmasıyla siber uzayın yönetilebileceğini vurgular (Lessig, 1999: 14.205-14.209).

- 6 Nicole Stenger (1991: 49-58), siber uzayın bu özelliğinden dolayı onu OZ'a benzetir.
- 7 Martin Dodge, siber uzayın tek ve homojen bir uzay olmadığını vurgular. O'na göre siber uzay, internet teknolojisi içerisinde var olan uzaylar, sanal gerçeklik içerisinde var olan uzaylar ve telefon ya da faks gibi geleneksel iletişim sistemleri içerisinde var olan uzaylardan oluşmaktadır (Dodge, 2001: 1).

ortamında yaratılan sanal kavramlar, ki bu ortam herkese kendi sanal hayat alanını ve çoklu kimliklerinin yaratıcısı olma imkanı sunmaktadır, zamanla gerçek dünyayı, kişileri ve ülkeleri etkileyecek sorunlar doğurmaya başlamıştır. Nitekim siber uzaydan uzak durmaya çalışanlar bile bir şekilde siber uzayın etkisiyle karşılaşmaktadır. Günlük hayat ile siber uzayın gün geçtikçe iç içe geçmesi, insanların birbirine paralel bu iki dünyada da yaşam mücadelesi vermesine neden olmaktadır. Mul'un deyişle, siber uzay, günlük yaşantımızın neredeyse tüm cepheleriyle bir takım melez ilişkilere girmektedir (Mul, 2008: 13). Bu bağlamda, siber dünyayı gerçek dünyadan kopuk, özerk bir alan olarak tanımlamak yerine; gerçek dünyayla sınıksız iç içe geçmiş bir alan olarak tanımlamak daha yerinde olacaktır. Başka bir deyişle, siber uzay, dış dünyanın bir simülasyonu, fantezilerin gerçekleştiği kocaman bir oyun alanından çok daha ötedir. Bu uzayda yapılan en küçük bir iş bile siber gerçeklik haline gelmektedir. Havuz, siber uzayla ortaya çıkan bu durumu insanlık tarihinin başlangıcına geri dönüş olarak niteler. Siber uzayın zaman, mekan ve kural aşan bu doğası bireyleri olduğu kadar bu dünyanın önemli aktörleri olan şirketler ve devletleri de etkilemektedir.

4. “Tarihin Başı”na Dönüş (?): Söylemin Yeni Ortamı Olarak Siber Uzay

Foucault, bilgi-iktidar sorunsalı çerçevesinde bilginin söylemsel pratikler çerçevesinde oluşturulduğunu söyler (Bozdoğan, 2013: 52). Bilginin söylemler içerisine kazındığını ve söylemin bünyesi içerisinde onun pratiklerine ilişik olarak yükseldiğini ve düştüğünü belirtir. Modern Çağ, aklın ve bilimsel bilginin hakim söylem içerisinde yer ve hareket alanı bulması açısından yeni; ancak, söylem ve anlatıların üzerinde yükselen iktidarların inşa edilmesi açısından eski bir karakteristiğe sahiptir. Akla ve bilime dayalı teknolojik gelişmenin ivme kazandığı aydınlanma sonrası dönemden günümüze kadar gelen devrimsel gelişmelerin en önemlilerinden biri kuşkusuz bilişim devrimi ve internet olmuştur. Yani aklın ve bilimin hakim olduğu çağ sonuçlarının kendisinin bile hesap edemeyeceği, bireyleri sanal ortamda birbirine bağlayan ve kendi varlığını hayatın bir parçası haline getiren iletişim aracı, yaşayan yüksek potansiyelli bir organizma yaratmıştır. Bu siber uzay olarak adlandırdığımız sanal dünya, hem gerçek dünyamızın bir parçası hem de ondan ayrı bir kendiliği olan “yeni bir dünya” olarak hayatımıza girmiştir. Bu noktada, “tarihin başına” dönmek olarak nitelendirilen siber uzay için yapılan değerlendirmeler özgürlük-iktidar ilişkisi bağlamında baktığımızda temelde iki yönde seyretmektedir (Akkuş, 2013: 76-78). Bunlardan ilki, onun özgürlüklere ortam sağlayan ve bireylere demokratik bir güç veren yeni bir özgürlükler dünyası olduğu ikincisi ise onun tam tersine bireylerin sürekli bir kontrol altına

alma durumu ile karşı karşıya kaldığı, güvensiz, disiplinler ve tam kontrole olanak sağlayan bir “panoptikon” olduğu yorumudur. Bu iki temel bakış açısının varlığını göz önünde bulundurarak bir değerlendirme yaptığımızda siber uzayın her ikisi de olabileceği, hangisinin olabileceği noktasında ise aktör-yapı problematiği çerçevesinde göreceli bir durumun söz konusu olduğunu söyleyebilmekteyiz. Öyle ki, siber uzaya bu açıdan getirilen değerlendirmeleri göz önünde bulundurmak çalışmamız açısından da hayati önem arz etmekle birlikte bu konuya bugüne kadar yoğun şekilde bakılan noktadan biraz farklı olarak onu söylem-bilgi-iktidar ilişkilerinin yeni bir ortamı bağlamında incelemekte fayda görmekteyiz.

Çalışmamızda belirttiğimiz üzere Foucault’ya dayanan bir bakış açısıyla baktığımızda, siber uzay birçok aktörün içinde yaşamını sürdürdüğü ve söz sahibi olduğu bir ortam olarak karşımıza çıkmaktadır. Söylemlerin iktidar tesisi ve yayılmasında özgürlüklerin karşısına çıktığı ve güçlü bir iktidar aracı olduğu aynı zamanda iktidarı bünyesinde barındırdığı bir dünyada, dünyadaki gerçek aktörlerin siber uzaya aktarılmasıyla konu hem biraz benzer bir konseptte sahip olmakta hem de yeni bir analiz düzeyine evrilmektedir. Öyle ki, sanal dünyada kişilik kazanan ve varlık gösteren her aktörün söylemi, bilgisi insanlığın kalanı ile saniyeler içerisinde paylaşılmaktadır. Hakikat arayışında olan insanın, hakikatin ne olduğu, neden kaynaklandığı ve hakikatin sınırlarını kimin belirlediğinin tartışmalı olduğu bir dünyada, duyduğu söyleme hakikat olarak sarılma eğilimi (Söylemez, 2010: 48-50) internet dünyasını bu konuda da merkezi bir önem sahibi yapmaktadır. Foucault, hakikat ile bir tür genel bir normu ya da bir dizi önermeyi değil de doğru edilebilecek ifadeleri her an ve herkesin dile getirmesini sağlayan prosedürlerin bütününe anladığını ve hakikati belirleyen üst mercilerin bulunmadığını, hakikat etkilerinin tam anlamıyla kodlandığı bölgelerin sadece var olduğunu söyler (Foucault, 2003b: 176-178).

Söylemlerin bireylerin algılarını şekillendirmesi ve onları yönlendirmesiyle güç alanı yarattığı, iktidarların bu söylemler üzerinde yükselirken söylemler üreterek yayıldığı ve ayakta kaldığı, bu söylemsel pratikler çerçevesinde bilgilerin üretildiği ve bilgi formlarının oluştuğu, bu bilgi üretiminin de iktidarın ve güç ilişkilerinin yeniden üretimine yol açtığı ve bilgi-iktidar kavramlarının birbirini içeren birbirini başlatan ve birbirini üreten ayrılmaz parçalar oluşturduğu iktidar sarmalını temele alan bir bakış açısı ile baktığımızda; siber uzay olarak adlandırdığımız sanal dünyanın “hakikati söyleyecek” yeni bir alan olarak karşımıza çıktığı analizi güçlenmektedir. Örneğin, radyo ya da televizyon spikeri size bir şey duyurduğunda ister inanın ister inanmayın, duyuru doğru olsun ya da olmasın bu duyuru milyonlarca insanın kafasında hakikat olarak işlemeye başlayacaktır (Söylemez, 2010: 48-50). Bu durumda artık en az televizyon yayını kadar yaygın hale gelen ve “bilgi

yayan” aktörlerin, sayısı, farklılığı ve nitelikleri açısından çeşitliliğe ve kitlelere ulaşma bakımından kontrol edilemez bir hıza sahip olan siber uzayın, bünyesinde farklı aktörler tarafından kitlelere ulaştırılan “bilgi”ler, kaynağı, amacı ve içeriği ne olursa olsun kontrol edilemez, doğruluğu tespit edilemez ve anarşik bir yayılıma sahip yapıdadır ancak bununla birlikte yayılma hızı ve söylem yaratma gücü açısından insanlık tarihi boyunca görülmemiş bir etkinliğe sahiptir. Bu noktadan baktığımızda siber uzayın hem gerçek dünyanın bir parçası olduğu, hem de ona etki edebilen dışsal bir bünyeye sahip olduğu unutulmamalıdır. Öyle ki, siber uzay, gerçek dünyadaki aktörlerin sanal dünyaya taşınmasının yanında, kendi içerisinde gerçek dünyada bulunmayan ve sanal dünya çıkışlı aktörler, topluluklar, kurumlar ve organizasyonlar yaratabilmekte ve gerçek dünyayı etki alanına alabilmektedir. Bu karmaşık ve girift yapının kuşkusuz farklı kesimler ve aktörler için avantajları, dezavantajları, fırsatları ve tehditleri bulunması beklenir bir durumdur. Ancak, çalışmamızda incelediğimiz üzere Foucault’un söylem-bilgi-iktidar kavramsallaştırmasını ve Nietzsche’nin güç istenci sorunsalını merkeze aldığımızda, siber uzayın “iktidar yaratan” bir araç haline gelmesi durumunun analiz edilmesi gerekmektedir. İçsel ve dışsal dinamiklerin etkisiyle, belli bir merkezden belirlenimle işletilme de veya doğrudan böyle amaçlanmasa da bu süreç, doğrudan ya da dolaylı olarak siber uzayın iktidar yaratma alanı olarak araçsallaştırılması/içselleştirilmesi durumunu beraberinde getirmektedir (Sayar, 2006: 54-60).

Bu analiz, siber uzayın iktidar yaratma, kuşatma, kontrol altına alma amacıyla kurulduğu ya da bir üst yönetim kurulu tarafından yönetilerek belli bir merkezden bir iktidar aracı olarak konumlandırıldığı sonucuna varan bir analiz olmamakla birlikte siber uzayın doğasına atıfta bulunan bir analize denk gelmektedir. Şöyle ki, siber uzay doğası gereği başlangıcı itibariyle aktörlerin serbestçe içerisinde yaşaması ve faaliyet göstermesi açısından “anarşik”, “özgür” ve herkesin bir şekilde bir sanal platformda söz hakkı olması itibariyle de “demokratik” bir yapıya sahip olagelmıştır. Sanal dünyadaki bireyler, şirketler, devletler, sivil toplum kuruluşları, ulusal ve uluslararası, ulus-altı ve ulus-üstü kurumlar, organizasyonlar, sosyal yapılar ve platformlar gibi aktörlerin kendilerine serbest bir yayılma alanı, kitlelere açılan bir kanal ve yeni bir dünya bulduğu siber uzayda, söylenen her söz, verilen her bilgi, iletilen her söylem, gerçekleştirilen her faaliyet ve yapılan her hareket, adeta nereye varacağı bilinmeyen yüksek potansiyelli bir “kelebek etkisi”ne sahiptir. Bu durum, en küçük bir değişimin bile çok büyük etkiler yaratabileceği ve dünyayı değiştirebileceği ihtimalinin bulunduğu, çok büyük söylemlerin ve anlatıların bile çok kısa sürelerde karşıt söylemler tarafından çürütülebileceği ve yok edileceği ihtimalinin bulunduğu kaotik bir yapının siber uzayın “el değmemiş doğası” olduğunu göstermektedir. Çeşitli güvenlik gerekçeleriyle gerçek

dünyadaki otoritelerin siber uzaya kısıtlamalar ve kontrol mekanizmaları getirme çalışma ve eğilimlerinin bulunduğunu unutmamakla birlikte, siber uzayın “ağzı olanın konuşmasına” ve konuştuğunu milyonlara hatta şanslıya milyarlara aktarmasına olanak verecek derecede katılımcı, serbest ve kolayca herkese bir konuda söz söyleme imkanı verecek derecede demokratik yapısı onun “devrimsel” bir özelliği olarak insanlık tarihinin karşısında durmaktadır. Bunun yanında verilerin yayılma hızı, kapasitesi ve kitlelere hatta gerçek hayatta ulaşamayacağımız kişi ve kurumlara saniyeler içerisinde ulaşma imkanı veren doğası göz önünde bulundurulduğunda yapmamız gereken şey komple teorilerinden sıyrılıp Foucault’un paradigması ile bu yeni ve benzersiz iletişim ortamını yorumlamak olacaktır.

Bugün geldiğimiz noktada siber uzayın bu doğası, onun iktidar söylemleri için kullanılmasına aynı zamanda yeni söylemler üretilerek bilgi formlarının üretilmesine ve iktidarların yükselmesine olanak vermektedir. Bu durum kuşkusuz aktörler tarafından kullanılan ve yine aktörleri etkileyen karşılıklı bir süreç meydana getirmekle birlikte temelde bu “yeni dünya”nın kendine özgü doğasını, bu iletişim ortamında yaşamını sürdüren aktörler açısından bir “siber hapisane”ye çeviren eğilimleri beraberinde ortaya çıkarmaktadır. Öyle ki, “gözetim toplumu” analojisi ve “Panoptikon” kavramları çerçevesinde özgürlük-güvenlik ikileminde yaşanan bir gerilim çerçevesinde değerlendirilen ve kitlelerin kontrol altına alınması, disipline edilmesi ve bilgilerinin denetim ve kontrol altında tutularak bir gözetim toplumu ve gözetim psikolojisi oluşturulması yolunda araçsallaştırılması durumunun tartışıldığı siber uzayın bu yöndeki analizleri ve kötümser yorumlamaları bilinmektedir (Akkuş, 2013. 90-119). Buna ek olarak, hakikatin kaynağının ve ne olduğunun belirsiz olduğu bir dünyada, hakikat olarak dayatılan ya da kabul edilenin öyle kabul edilegelmiş olduğunun zamanla unutulup onun değişmez bir gerçeklik olduğunun yaygın inanış olmaya başladığı nokta aslında yeni bir iktidarın algıları yönettiği ve söyleminin etkisinin tam olarak görülmeye başlandığı noktayla aynı yere denk gelmektedir.

Günümüz dünyasında, siber uzay bizim için bir iletişim evreni olmanın yanında bir “kutsal bilgi kaynağı”, “doğrunun yeni adresi”, araştırma yapılan ve gerçekliğin bulunması için en geniş kaynakları sağlayan “yanılmaz” adres olarak hayatlarımızda yerini almıştır. Aslında bu sorunsal, yani iktidar alanı yaratan söylemlere dayalı bilgilerin doğruluğu tartışması, dahası algılarımızda oluşan gerçekliğin ve kafalarımızda yarattığımız gücü sorgulanamaz, “yıkılmaz” iktidar tiplerinin bizi içine soktuğu bu kısır döngü post-modern düşünürlerin de aykırı bakış açılarıyla yeni bir boyuta taşıdığı evrensel ve kadim bir sorunsaldır (Foucault, 2003b: 22-25). Çalışmamızın son bölümünde, bu sorunsala siber uzayın getirdiği olumsuzluklardan ayrı olarak, bu “yeni

dünya”da bu sorunsal için nasıl bir çözüm alanı potansiyeli bulunduğunu tartışacağız.

Sonuç Yerine: Tünelin Ucundaki Işık-Zaafın Güce Dönüşmesi

İçinde yaşadığımız çağ, bilgi kaynaklarının çeşitliliği ve bilgiye erişme olanakları açısından “bilgi çağı” olarak da adlandırılan bir dönemdir. İnsanlık tarihinde bu denli hızlı bir gelişim ve her alanda değişimin yaşandığı bir dönem daha yaşanmamıştır. Bu durum, iktidar ilişkileri bağlamında kendi içinde fırsatlarla birlikte tehditleri de taşımaktadır. Foucault’un konuya ilişkin paradigmasını paylaştığımızda söylemlere koşut şekillenen bilgi formlarının yarattığı iktidar alanı ve iktidardan bağımsız bilginin olamayacağı sorunsalı (Dillon, 2012: 504-507) siber uzayda da geçerliliğini korumaktadır. Siber uzayda aktörlerin söylem yaratma ve bilgi üretim potansiyelini tartıştığımız bir önceki bölümün ışığında konuyu değerlendirdiğimizde, siber uzayın doğasının bilgi-iktidar kavramsallaştırması açısından önemli bir potansiyeli olduğunu görmekteyiz. Öyle ki, siber uzay aktörlere hızlı bir şekilde bilgiye ve diğer aktörlere ulaşma imkanını verirken aynı zamanda kendi bilgilerini paylaşma imkanı da tanır. Mevcut yapıda devletlerin bu durumu kısıtlama çalışmaları da bu değerlendirmeyi destekler niteliktedir. Şunu belirtmek gerekir ki, örneğin bir bireyin sosyal medyada başka bir birey hakkında söz söyleme ve bu söylediğinin doğruluğunun herhangi bir kontrol merciine kontrol ettirme zorunluluğu duymadan paylaşması, bilginin yaratacağı etki açısından tehlikeleri de içinde taşımaktadır. Ya da bilinmeyen bir konuda, konunun araştırılacağı ilk platform olarak Google’ın seçilmesi artık bireylerin yaygın bir eğilimi haline gelmiştir. Dahası doğruluk payı olsun ya da olmasın internet, TV, radyo gibi medya ve iletişim araçlarından gelen bilgiye inanma eğiliminin yüksek olması bu durumun öneminin ortaya serer niteliktedir. Ancak, konuyu bu şekilde analiz ettikten sonra sorunsala farklı bir açıdan bakabilmenin gerekliliği bulunmaktadır. Öyle ki, siber uzay mevki, makam, para, mülk, statü ayırt etmeksizin -şu anki haliyle- yaygın olarak birçok aktörün söz söyleyebileceği ve söylemlere karşıt söylemler ile kendi varlığını ve fikirlerini destekleyebileceği bir ortam konumundadır aynı zamanda. Çalışmamızda, daha önceki kısımlarda belirttiğimiz üzere, söylem doğası gereği sonsuz ancak, farklılaşabilen, değişebilen ve bu doğası temelinde yarattığı iktidarlara karşıt söylemleri ve bilgi formlarını bünyesinde barındıran yapıdadır. Söylem iktidar alanı yaratıcı bilginin üremesi bakımından ve iktidarın kitleler üzerinde yayılmasının sağlanması açısından elverişli bir yapıya sahip olmakla birlikte hakim söyleme karşıt stratejiler geliştirilmesi (Butler, 2012: 276-277) ve alternatif söylemler üretilmesi bakımından siber uzay tarihte eşi görülmemiş bir

özgürlük alanı sunmaktadır. Pre-modern çağlarda, hükümdarlar, din adamları, kilise gibi aktörler, modern dönemde okullar ve eğitimli uzmanlar tarafından üretilen ve yayılan bilgiye mahkum olan ve bu bilgilerin iktidar alanında yaşamını sürdürmek mecburiyetinde kalan insanlık, tarihinde ilk defa doğrudan bilgiye ulaşabileceği ve doğrudan bilgi sunabileceği yaşayan, değişen, evrilen ve gelişen bir organizmaya, siber uzaya sahiptir. Kelebek etkisinin hakim olduğu siber uzay potansiyeli dahilinde hakim söylemleri yıkma ve karşıt söylemleri, bilgileri kitlelere yayma konusunda eşi benzeri görülmemiş bir imkana sahiptir. Kuşkusuz şu anki durum ideal bir duruma tekabül etmemektedir. Ancak, fikir ve bilgi kaynaklarının çeşitliliği ve bilgiye ulaşma imkanının potansiyeli düşünüldüğünde, bütün olumsuz yönleri ve tehditleri de göz önünde bulundurarak, siber uzay insanlığın karşısında “tarihin başı”na dönülen kuralları ve işleyişi farklı yeni bir dünya olarak durmaktadır. Bundan sonraki mesele insanlığın bu yeni dünyayı nasıl şekillendireceği meselesidir. Teknolojinin geldiği nokta ve siber uzayın imkanları göz önünde bulundurulduğunda; insanlık bu yeni dünyanın çok başındadır. Onun için çok yeni olan bu ortam kendi şekillenme ve değişim sürecini de yine insanlığa bağlı olarak yaşayacaktır.

Foucault’nun öznenin bağımsız bilgi, bilgiden bağımsız iktidar olamaz (Dillon, 2012: 506) bakış açısı aslında belki de fark etmediğimiz bir noktayı içinde barındırmaktadır. “Kurşun geçmez” tek oluşum olan fikirler, öznelere yine öznelere için ürettiği ve yine öznelere etkileyen düşüncelerin süzgecinden süzülen tarihin besinleridir. İnsandan bağımsız olamayan bilgiler kendi eğilim ve eylemlerinin hem nedeni hem sonucudur. Bu noktada varoluş öznenin varoluşu ise, yine kendisi için söz söyleme hakkı beğenilsin ya da beğenilmesin öznenin kendisine aittir. Öznenin “ektiğini biçtiği” bu dünyada siber uzay, onun yaşamını sürdürebileceği yeni bir dünya olarak karşısında tehditten daha çok bir fırsat olarak durmaktadır. Bu yeni dünyayı şekillendirecek ve yaşayacak olan öznenin kendisidir. Tarih boyunca kendi kafasında yarattığı algıların esiri olan ve binlerce yıldır derin bir uykuda olan insanlık ilk defa bunu aşarak birbirini uyandırabilme şansı ile karşı karşıyadır. Siber uzayın bu asimetrik ve anarşik doğasında bu potansiyeli nasıl kullanacağı dünyanın geleceğini belirleyecektir. Bu noktada insanlığın yapması gereken bizce, siber uzayın bir kontrol ve gözetim aracına ya da iktidar yaratma ortamına dönüştürülme eğilimine karşı tarih boyunca verdiği en onurlu mücadeleyi, özgürlük mücadelesini vermesi, ona yönelen “muktedir” ve “üstten buyuran” müdahalelere karşı durmasıdır. Hangi fikrin, hangi bilginin dünyayı nasıl değiştireceğini ya da değiştirmesi gerektiğini belirlemek ne bu çalışmanın ne de bizim şimdiden kestirebileceğimiz bir durumdur. Ancak, öyle bir bilgi ya da fikir olacaksa, esas vahim olan ona ulaşmamızın engellenmesi ve ona hiç ulaşamayacak

olmamızdır. Bu noktada insanlığın yapması gereken bu özgürlük ortamını sağlamak ve korumaktır.

Modernizme yöneltelen temel eleştiriler, bilginin üretim mekanizmalarını ve doğru bilgi kaynaklarını merkezileştirme eğiliminin had safhada olması ve bunun üzerinden bir iktidar mekanizması yaratması üzerinden gerçekleştirilmektedir. Aklın ve bilimsel bilginin önemine ve “ilericiliğine” bu denli atıfta bulunan bir paradigmanın ortaya çıkardığı çağın temel sorununun özgür bilgiye denetim ve iktidar temelli olmayan fikirleri dışlaması olduğu bir ortamda bilgiye-özgür bilime-özgür bireye olan özlem ve ihtiyaç insanlığın temel sorunlarının başında gelmektedir. Bu noktada insanlığın özgürleşme mücadelesinin tarihine bakıldığında birbirine bağlanan ve iletişim halinde olan insanlığın ortaya çıkaracaklarının potansiyeli düşünüldüğünde aslında süreç henüz o aşamada olmasa ya da öyle görünmese de umut vericidir. İnsanlığın temel sorunu ve mücadelesi bundan sonrasını nasıl şekillendireceği üzerinedir. Sosyal medyada örgütlenerek toplumsal hareketleri başlatabilen ya da kaynağı ve amacı ne olursa olsun Wikileaks gibi bilgi yayımlarının değiştireceği algıların sahibi olacak olan bireylerin ve diğer aktörlerin önündeki esas engel bu ortama amaçlı ve suistimal edici art niyetli müdahalelerdir. Kuşkusuz insanların bu yolda önünde uzanan uzun bir yol ve içsel ve dışsal tehditler ve engeller bulunmaktadır. Siber uzayın doğası dikkate alındığında bu durum da yadsınamaz. Ancak, iktidarların esas kaynakları insanların algıları, fikirleri ve inançlarıysa, bu çarkın dişlileri arasında ezilmeleri önünde en önemli adım özgür bilgiye ulaşan özgür insanlar olabilmek için bir noktadan başlanması gerekliliğidir. İktidarın ancak o zaman özgürlüklerin önündeki en büyük engel olmaktan çıkması yönünde bir umut belirebilir. Siber uzay, bu sorunsal için insanlığın önünde bulunan yeni bir ortamdır. Bu farkındalığa ulaşıldıktan sonra gerisini insanlık halledecek ve sonuçlarını yine kendi yaşayacaktır.

Kaynakça

- Ağaoğulları, Mehmet Ali ve Levent Köker (2004), *İmparatorluktan Tanrı Devletine* (Ankara: İmge Kitabevi).
- Ağaoğulları, Mehmet Ali, Filiz Çulha Zabcı ve Reyda Ergün (2009), *Kral-Devletten Ulus-Devlete* (Ankara: İmge Kitabevi).
- Akkuş, Bülent (2013), *Özgürlük-Güven(siz)lik İkileminde Siber Uzay* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Arslan, Hüsametdin (1999), “Bilim, Bilimsel Bilgi ve İktidar”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 2 (7): 63-89.

- Becermen, Metin (2014), "Michel Foucault'da İktidar Sorunu", *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 17 (69): 209-261.
- Bentham, Jeremy (1995), *Panopticon*, Bozoviç, Miran (Ed.), *The Panopticon Writings* (London: Verso).
- Bozdoğan, Elif (2013), *Michel Foucault'da Söylem Bilgi ve İktidar İlişkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Butler, Judith (2012), "Bedenler ve İktidar, Tekrar", *Cogito*, (70-71): 275-288.
- Canpolat, Nesrin (2005), *Kadife Karanlık* (İstanbul: Su Yayınevi).
- Cevizci, Ahmet (2000), *Paradigma Felsefe Sözlüğü* (İstanbul: Paradigma Yayınları).
- Descartes, Rene (1986), *Metot Üzerine Konuşma* (İstanbul: MEB) (Çev. Mehmet Karasan).
- Descartes, Rene (2008), [http://www.perpustakaan.depkeu.go.id/FOLDEREBOOK/The%20Project%20Gutenberg%20EBook%20of%20A%20Discourse%20on%20Method%20\(Rene%20Descartes\).pdf](http://www.perpustakaan.depkeu.go.id/FOLDEREBOOK/The%20Project%20Gutenberg%20EBook%20of%20A%20Discourse%20on%20Method%20(Rene%20Descartes).pdf) (10.01.2015).
- Dillon, Michael (2012), "Hakikat Siyaseti ve Sonluluğun Mantıksal Çözümlemesi", *Cogito*, (70-71): 504-535.
- Dodge, Martin (2001), *Mapping Cyberspace* (Londra: Routledge).
- Durkheim, Emile (2006), *Emile Durkheim: Selected Writings on Education; Volume I: Durkheim: Essays on Morals and Education*, Pickering, W. S. F. (Ed.), (Londra, New York: Routledge).
- Foucault, Michel (2011), *Bilginin Arkeolojisi* (İstanbul: Ayrıntı Yayınları) (Çev. Veli Urhan).
- Foucault, Michel (2003a), *Cinselliğin Tarihi* (İstanbul: Ayrıntı Yayınları) (Çev. Hülya Uğur Tanrıöver).
- Foucault, Michel (2003b), *İktidarın Gözü: Seçme Yazılar* (İstanbul: Ayrıntı Yayınları) (Çev. Işık Ergüden).
- Foucault, Michel (2000a), *Büyük Kapatılma* (İstanbul: Ayrıntı Yayınları) (Çev. Işık Ergüden ve Ferda Keskin).
- Foucault, Michel (2000b), *Özne ve İktidar* (İstanbul: Ayrıntı Yayınları) (Çev. Işık Ergüden ve Osman Akinhay).
- Gemalmaz, Haydar Burak (2011), *Sanal Dünyalarda Özgürlük ve İktidar* (İstanbul: Beta Yayıncılık).
- George, Alison (2012), <http://www.newscientist.com/article/dn21334-kopimism-the-worlds-newest-religion-explained.html> (10.01.2015).
- Gibson, Rich ve Schuyler Erie (2006), *Google Maps Hacks* (ABD: O'reilly Media Inc.).
- Hampson, Norman (1991), *Aydınlanma Çağı* (İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları) (Çev. Jale Parla).
- Hançerlioğlu, Orhan (1966), *Başlangıcından Bugüne Özgürlük Düşüncesi* (İstanbul: Varlık Yayınları).
- Havuz, Serdar (2007), *Avrupa Konseyi Siber Suçlar Sözleşmesi Kapsamında Türkiye'nin Güvenliği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü).
- Johnson, David R. ve David Post (1996), "Law and Borders: The Rise of Law in Cyberspace", *Stanford Law Review*, 48: 1367-1402.

- Kant, Immanuel (2010), "Yaygın Bir Söz Üstüne: 'Teoride Doğru Olabilir, Ama Pratikte İşe Yaramaz' (Teori ve Pratik)", Çörekçioğlu, Hakan (Der.), *Kant Felsefesinin Politik Evreni* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları).
- Katkin, Kenneth D. (2001), "Cyber Law: Problem of Internet Governance", *Northern Kentucky Law Review*, 28: 656-659.
- Lessig, Lawrence (2006), *Code 2.0* (New York: Basic Books).
- Lessig, Lawrence (1999), "Open Code and Open Societies: Values of Internet Governance", *Kent Law Review*, 74: 101-116.
- Marti, Urs (2014), "Hannah Arendt ve Michel Foucault'nun Yaklaşımları Işığında Cannetti'de İktidar Kavramı", *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, (69): 171-181.
- Mul, Jos de (2008), *Siber Uzayda Macera Dolu Bir Yolculuk* (İstanbul: Kitap Yayınevi) (Çev. Ali Özdamar).
- Nietzsche, Friedrich (1968), *The Will to Power*, Kaufmann, Walter (Ed.), (New York: Vintage Books) (Çev. Walter Kaufmann ve Reginald John Hollingdale).
- Orwell, George (2000), *1984* (İstanbul: Can Yayınları) (Çev. Celal Üster).
- Rousseau, Jean Jacques (1968), *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı* (Ankara: Anadolu Yayınları) (Çev. Erdoğan Başar).
- Sayar, Kemal (2006), *Özgürlüğün Baş Dönmesi* (Ankara: Karakalem Yayınları).
- Söylemez, Ayça (2010), *Foucault'da İktidar İlişkileri ve Toplumun Medya İlişkileri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi (İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Stenger, Nicole (1991), "Mind is a Leaking Rainbow", Benedikt, Michael L. (Ed.), *Cyberspace: First Steps* (Cambridge: MIT Press, Cambridge).
- Takış, Taşkın (1999), "İktidar Burada, Üniversite Nerede?", *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 2 (7): 7-8.
- Türköne, Mümtaz'er (2007), *Siyaset* (Ankara: Lotus Yayınevi).